

mans. Toen de wolken samenpakten: Want dit boek is zulk een „goede” poging.

Het verhaal verplaatst den lezer naar den tijd van de Republiek in de zware jaren van den oorlog met Frankrijk, Engeland, Munster en Keulen, de jaren 1672 en 1673. 't Is de periode van de volkomen ontreddering. Aan alle grenzen der Republiek trekt de vijand het land binnen — de Franschen zijn zelfs tot Zeist doorgedrongen — en de Regeering der regentenpartij, het bewind van de de Witten, heeft al haar macht en invloed verloren. Er is geen staar, juist nu meer dan ooit vaste leiding noodig is.

In deze benarde omstandigheden komt de jonge Prins van Oranje op den voorgrond, Willem III, en het is nu rondom dezen redder des vaderlands, dat de Schrijver zijn verhaal groepeerd. De Prins, onder den drang der omstandigheden tot commandant van het veldleger benoemd, vertoelt te Bodegraven, waar hij op de boerderij van boer Arends zijn hoofdkwartier heeft. In dit huis is hij geheel te midden der zijnen: de boer en zijn gezin zijn trouwe Oranjeklanten en, wat nog meer zegt, geloovige menschen, die al hun vertrouwen op God stellen en sterk zijn in het besef, dat in Zijn handen aller leven en lot ligt. Vooral de boerin is een sterke figuur: van haar rust, in de zekerheid, dat God bij machte is het vaderland te redden, gaat groote kracht uit, ook op den Prins en zijn officieren, die de toekomst zeer donker inzien.

Van twee zijden zien we nu het leven op deze boerehoeve. Alles wat er in het gezin gebeurt, maken we mee door en dat is genoeg, want een zoon en een aanstaande schoonzoon dienen in het leger en dus verkeert men er steeds in spanning over hun welzijn, maar ook worden we deelgenoot gemaakt van alles wat er in de „mooie kamer” voorvalt, waar de Prins is gehuisvest. En dat is óók veelvuldig. Het voortdurend contact tusschen de bewoners van hetzelfde huis in hun onderscheiden en toch ook weer nauw-verbonden belangen, is dan de draad, die deze deelen verbindt.

Op deze basis van een verhaal wordt het historisch gebeuren met vrij groote uitvoerigheid beschreven. 't Is — als ik het zoo zeggen mag — de methode-Pemning, die ook hier tot goede resultaten leidt.

Achtereenvolgens vinden we verteld van de komst van het Fransche gezantschap, dat zijn vernederende vredesvoorwaarden aanbiedt en van de Engelsche deputatie, die Willem een beperkt koningschap voorstelt, over een deel van het land, onder protectoraat der mogendheden, met afstand van bepaalde punten aan de helpers. Beide aanbiedingen wijst de Prins van de hand, fier, edel, met de zelfverloochening, die het sieraad is van zijn geslacht. En nu komt een keer in de gezindheid der Republikeinsche regenten: ze naderen tot den Prins toe. Van Beuningen, een der felste Wittianen, komt zelfs persoonlijk naar Bodegraven. Terzelfder tijd ontstaat de beweging van het volk te Dordrecht, straks die te Den Haag, die de verheffing van den Prins tot Stadhouder ten gevolge heeft. Met die Oranjereactie hangt samen de moord op de gebroeders de Witt, waarover ook, zij het in betrekkelijk weinige woorden, wordt gehandeld.

Dit alles is historisch gebeuren, in feite uit de geschiedenis bekend. Daar tusschendoor wordt, als een fantasie-element, maar spanning in het geheel houdend, beschreven de poging van eenige Fransche spionnen, om den Prins in een hinderlaag te lokken.

In 't verdere van het boek wordt geteekend de voortgang van den oorlog, nu de Prins het roer in handen heeft genomen, het gezonken vertrouwen weer is herleefd en aan alle kanten de actie weer is verlevendigd. Direct wordt een aanvang gemaakt met de inundatie, 't eenige middel, dat redding brengen kan. De boeren hebben om begrijpelijke redenen in 't eerst wel bezwaar, maar ze zien toch de noodzakelijkheid ervan in. En het resultaat is verrassend: de Franschen moeten terug. Dan doet de Prins zijn stoutmoedigen aanval op het arsenaal van den vijand en, als ook deze met succes wordt bekroond, is het eind van den oorlog, ten minste van den oorlog te land, spoedig daar. De Franschen ontruimen het land en de vrede wordt gesloten.

Het middelpunt van al dit bonte bewegen nu is de Prins en alszoodanig teekent de Schrijver hem ook, daarbij gebruik makend van de gegevens, die de geschiedenis hem verstrekt.

Vooral is het zijn doel geweest, het karakter van den Prins te tekenen, hem te doen kennen als een onverschrokken held, een toegewijd en beleefd man, die alles veil had voor het vaderland en allermint was een zoeker van eigen eer en roem, zooals wel is gezegd. Tal van grootere en kleinere effecten brengt de Schrijver bij, om dit beeld te versterken: zoo 's Prinsens rustige houding te midden van directe gevaren; zijn geloofskracht, die in moeilijke oogenblikken hem steunt en vertrouwen geeft, zijn beleefd optreden, daar waar gehandeld moet worden. En de erkenning van Graaf Bentinck, den trouwen vriend, die de Engelsche aanbiedingen had willen aanvaarden, dat Willems oog verder gezien had, dan dat van al zijn raadsheden, komt aan 't slot van het boek de gegeven typeeringen bevestigen.

1) Uitg. Firma Jan Hanz, Groningen.

In deze karakterteekening ligt iets verdienstelijks, dat we gaarne erkennen. Wel is het beeld zeker niet zoo eenvoudig, als het ons hier wordt geteekend (het karakter van Prins Willem was immers uiterst moeilijk te doorgronden, zoodat reeds meer dan een uitvoerige studie daarvan expresselijk is gewijd), maar de Schrijver komt in dat opzicht ook niet met pretenties. Hij heeft den held willen tekenen, den redder des vaderlands, door God bekrachtigd tot het groote werk, dat Hij door zijn hand wilde volbrengen. En in dien opzet is de Auteur geslaagd.

Voorts heeft hij zijn boek ook weten te houden in den toon van het verhaal: de ontwikkeling van het familieleven in het gezin van boer Arends, op zichzelf een stof, die naast het eigenlijke onderwerp staat, heeft hij met het historisch gebeuren tot een aannemelijke eenheid weten te verwerken. En daarmee is dat element in het boek gebracht, dat het maakt tot een verhaal, waarvoor bij den lezer belangstelling is te vinden. De bruidloft op de boerderij, als de vrede weer in 't land is en de wolken, die zich samenpakken, zijn overgedreven, vormen een blij-eindend slot, dat met genoegen zal worden gelezen. In het historisch verhaal van dit type behooren zulke figuren en tooneelen tot het onmisbare decor.

Zoo is dit boek een goede bijdrage tot de christelijke volkslectuur. Het belicht een zeer belangrijke periode onzer nationale historie en doet daarin duidelijk Gods hand zien; het wordt gedragen door liefde en eerbied voor het Oranjehuis en is in staat zulke gevoelens bij den lezer te wekken; eindelijk is het boeiend geschreven en heeft het spanning genoeg, om de aandacht te binden.

Het niterlijk van 't boek is niet zeer aanlokkelijk; papier en druk zijn wel goed, maar de omslag had meer verzorgd kunnen zijn. Zóó, zonder rugtitel en met een grof-gekleurde plaat bedrukt, heeft het geen cachet. En dat is in dezen juist een belangrijke factor.

C. T.

## OPVOEDING EN ONDERWIJS.

### De Vergaderingen in de Paaschweek.

Dinsdag na Paschen vergaderde de Unie „Een School met den Bijbel”. Haar Voorzitter, Ds. De Geus, em-predikant te Zaandam, opende de jaarvergadering met een woord, waarin hij vooral deed uitkomen, dat de Unie nog alle redenen van bestaan heeft. Hij memoreerde aanvallen als die van Prof. Cramer, het vorig jaar, en die van Prof. Eerdman, pas geleden. Zulke aanvallen doen ons zien, dat er voor een organisatie als wij in de Unie hebben, nog alle redenen van bestaan, nog een gewichtige taak is. Wij moeten paraat blijven en onze Unie-collecte behouden.

's Middags was het woord aan den heer Strikwerda, die een kloek referaat leverde over: „In „nieuwe” Stroomingen de oude Koers”. Uitvoerig stond hij stil bij wat zich in onzen tijd als nieuw in de school aandient. Daar was wel iets bij, wat ook voor ons onderwijs van dienst kan zijn. Er is een reactie tegen het eenzijdig vooropzetten van het verstand. Hand en hart vragen in de vorming hun deel. Men wil zich richten naar de praktijk en ziet de groote verschillen tusschen de kinderen, met wier onderscheiden aanleg gerekend moet worden.

Groot zijn evenwel de bezwaren tegen het nieuwe in deze dingen. De nieuwe opvoeding rekent niet met wat God in Zijn Woord leert, n.l. dat de vaders de opvoeders zijn, dat leering en vermaning in de vrees des Heeren hoofdmiddelen der opvoeding zijn, dat het kind levenslang tegen zijn zondigen aard heeft te strijden, dat onze opvoeding niet aardsch, maar hemelschgezinnd moet zijn. Daarom blijven we in de nieuwe stroomingen den koers richten naar het kompas van het geloof, de poolshoogte waarnemen aan den hemel, omdat het einddoel ligt buiten het vergankelijk leven.

Bij de bespreking bleken een drietal aanwezigen nog wel meer te willen hooren over de vraag, hoe toch in de School met den Bijbel rekening kon en moest worden gehouden met de nieuwe geluiden. Van andere zijde droog men er evenwel op aan, het gesproken woord te laten bezinken. De spreker voldeed aan het laatste verzoek. Dat was nu m.i. niet het sterkste moment uit de overigens zoo goed geslaagde Unievergadering. Wij kunnen met algemeene beweringen niet meer volstaan. Schoolbesturen en onderwijzers staan voor de praktische uitwerking der ideeën. Misschien wil men een volgend jaar eens komen tot de bespreking van de praktische toepassing van de algemeene beginselen, die zich aandienen.

's Avonds vergaderde de Vereeniging voor Christelijke Paedagogiek. Zij geeft, zooals men weet, het „Chr. Paed. Tijdschrift” uit. Op de vergadering moest worden geconstateerd, dat het aantal abonnees terugloopt. Wie met de studie van Zielkunde en Paedagogiek in onzen tijd op de hoogte wil blijven, moet het lezen. Men abonneert zich bij het blad „De Standaard” voor f5 en is dan meteen lid van bovengenoemde vereeniging.

De vergadering was flink bezocht en genoot van het mooie referaat van Dr. J. H. Bavinck van Heemstede. Ofschoon dit met het gevoerde debat in het „Paed. Tijdschrift” zal worden opgenomen, kan ik toch niet de verzoeking weerstaan hier een en ander uit de rede weer te geven. Het onderwerp was: „Enkele principiële vraagstukken der moderne zielkunde”. Als algemeen kenmerk van deze moderne zielkunde gaf de spreker aan, dat, waar men zich vroeger richtte op de verschijnselen, de deelen, de wetten, men nu met name let op het geheel, het wezen en den samenhang. En dit brengt ons voor de bepaling van onze houding daartegenover voor nieuwe moeilijkheden.

Allereerst werd nu de vraag besproken van de verhouding tusschen bewustzijn en waarheid. Bij nauwkeurig onderzoek toch blijkt, dat wij de werkelijkheid heel dikwijls omvormen naar de behoefte van de praktijk van het leven. Ons bewustzijn is niet zoo slaafs onderworpen aan de indrukken van buiten als wij misschien denken, integendeel, het brengt zelfs groote verschuiving teweeg, omdat het leven dat nu eischt of wenschelijk maakt. Dat de nieuwere zielkunde hier beter oog voor heeft, vloeit daarom voort, dat zij de kenmerkende functie niet isoleert, maar in samenhang ziet met gevoel en wil.

In de tweede plaats werd besproken de verhouding van lichaam en ziel. Inzonderheid werd hier de nadruk gelegd op wat Kretschmer meent, n.l. dat een bepaalde lichaamsbouw wijst op een bepaalde structuur van de persoonlijkheid. Lichaamsbouw en karakter hangen ten nauwste samen. Zeer belangrijke vragen kwamen ook hierbij aan de orde.

De derde vraag handelde over persoonlijkheid en norm. Spreker schetste hier het verschil, dat er bestaat tusschen verschillende personen. De een is in zijn geheele bestaan naar binnen gericht, de ander naar buiten. De eerste is meestal niet humoristisch, niet bepaald gezellig, niet spontaan hartelijk, maar vaak wel religieus, diep, soms geniaal. De laatste leeft juist zeer sterk in de buitenwereld en werpt zich met alle energie op de samenleving. Wanneer nu tot deze beide typen komt het gebod van den naaste lief te hebben, dan zal de eerste daartegenover veel moeilijker staan dan de laatste. Toch blijft de norm.

Deze enkele woorden doen wel vermoeden, dat we hier een rijk referaat te hooren kregen. Het laatste woord is over deze dingen nog niet gesproken. Ontwake nog maar meer de belangstelling voor deze interessante dingen.

Woensdag is de dag van den Schoolraad. Die brengt meestal een flinke vergadering bijeen. Zoo ook nu. De Voorzitter Ds. J. L. Pierson, em-predikant te Bilthoven, constateerde in zijn openingswoord, dat hij alle rust, die in menig opzicht ons deel werd, de strijd ons niet gespaard werd. Van verschillende kanten worden we aangevochten, maar we kunnen voortgaan. „Ons oude beginsel der Vrije School voor heel de Natie is zóó zuiver, zóó natuurlijk, zóó absoluut gezond, dat ik niet kan gelooven, dat het, op den langen duur, niet heel ons volk zou winnen en de ouders met al sterker aandrang zullen gaan vragen, wat zij eigenlijk niet behoeften te vragen, hun eigen zaken, hier de opvoeding der kinderen in de School, zelf te mogen behartigen.” Men ziet het, hier wordt koers behouden. De Schoolraad wil niet anders dan voortzetten, tot hooger onwikkeling brengen, voltooien, wat in het geloof door de vaders werd begonnen. 't Zal ons duidelijk zijn, dat de Schoolraad zoo maar niet alleen een administratief lichaam is, maar dat hij mee van grooten invloed is op de richting, waarin de bij hem aangesloten scholen zich bewegen.

De pammiddagvergadering bracht ons een mooie rede van Prof. Dr. J. Waterink van Amsterdam over: „Onze School en de verhouding van individu en samenleving”. Ook aan dit vraagstuk zit heel wat vast. Elk kind, dat wij op te voeden krijgen, heeft een-eigen type, dat weer verband houdt met de samenleving, waaruit het komt. Onze scholen moeten deswege niet streven naar een eenvormigheid, die de veelkleurigheid van het leven maakt tot één groote grijze massa van moderne niveleering, maar er moet zijn de veelvormigheid, opdat zij het leven, dat zich steeds veelvormig openbaart, dienen. Wel moet de school anderzijds weder kritisch staan tegenover de samenleving, in welker midden zij is geplaatst. Niet met de normen van een anderen cultuurvorm, maar met de normen van de zedewet, die behooren te heerschen en die nimmer eenvormig maken, maar steeds reformeerd op het volksleven inwerken.

In de organische paedagogiek wordt in beginsel beantwoord de vraag van menig paedagogisch stelsel of men op te voeden heeft voor de samenleving dan wel, of men de persoonlijkheid allereerst in het oog moet houden.

Een aardig debat volgde. De spreker benutte de gelegenheid, zijn uitgesproken gedachten op bepaalde gevallen toe te passen.

't Was een genot, bovengenoemde vergaderingen bij te wonen. Moge het meer en meer verstaan worden, dat wij met onze Christelijke Scholen aan de spits van ons volksonderwijs komen te staan.

en die  
zinnig  
voor e  
Gr.

Vol  
de Va  
kinder  
blive  
In de  
tije k  
geen  
Am  
„zon  
sten  
zooze  
tussch  
door c

Zoo.  
Zondag  
Alle ke  
rubriek  
van zij

De  
de zie  
ning e  
te dr  
Lands  
Woer  
loge w  
logen  
Wel l  
der Sac  
voor he  
Er lig  
niet zóó

In „Op  
den tekst  
vertaling:  
3:20). De

Laten  
die tek  
heeft.  
Griekse  
staatsv  
zens ui  
in het  
was. I  
een ge  
Hun re  
was de  
thuis. I  
alleen,  
aarde l

In zulke  
zijn met p  
jaren in  
Ook he

Merks  
een ge  
Wat is  
Het is  
Joodsch  
aanvaar  
Maar  
doen, i  
Romein  
elk een

Om te o  
als hij m  
logie ge  
dat de m  
en op zij  
heeftindig  
Maar Paul  
de vraag v  
er tenmin  
voor de p  
En als het  
schap g

Ds. A. C  
Nietzsche  
theorie van

Als Nij  
fen of lie  
van een  
dringt de  
gronde l  
Zal me  
medicus  
Maar  
dan had  
zame ex  
dezo wij  
grooten  
en door  
ten ombr  
Nietzsche  
dat hij i



en die verantwoordelijke positie ernstig studie, bezinning, samenspreking — en veel gebed met en voor elkander.

Gr.

G. MEIMA.

## UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

### De Zondagschool in Amerika.

Volgens de nieuwste statistische opgaven tellen men in de Verenigde Staten van Noord-Amerika 27 miljoen kinderen, die geheel zonder godsdienstig onderricht blijven; 8 miljoen daarvan zijn kinderen onder de 10. In de stad New-York alleen moeten 70.000 schoolplichtige kinderen geenerlei godsdienstig onderwijs ontvangen. Naar bekend is, is het godsdienstig onderricht in Amerika voor 't grootste gedeelte in handen van de „zondagscholen”, welke prestaties echter in den laatsten tijd achteruitgegaan zijn. Zoo gaat steeds meer, zoowel in de nieuwe als in de oude wereld, de snede tusschen christelijke en niet-christelijke wereld dwars door de zgn. „christelijke” volkeren heen.

Zoo lazen wij in hetzelfde blad. Lang was de Zondagschool de roem van de Verenigde Staten. Alle kerkelijke bladen hebben een Zondagschoolrubriek. Het Fundamentalisme bezat daarin een van zijn bolwerken.

### Vrouwelijke gevangenispredikant.

De Hamburgsche Synode besloot, aan een theoloog de zielzorg en verkondiging des Woords zonder bediening der sacramenten in de vrouwengevangenis op te dragen: de eerste opdracht in Hamburg van de Landskerk aan een theoloog tot verkondiging des Woords. De kwestie van de bevestiging van een theoloog werd uitgesteld tot de arbeid der vrouwelijke theologen in den kerkdienst officieel geregeld zal zijn.

Wel bediening des Woords, maar geen bediening der Sacramenten! Het doekje der inkonsekventie voor het bloeden der reformatorische beginselen! Er ligt hier wel een taak voor de vrouw, maar niet zóó.

„Christ. Welt.”  
HEPP.

## PERS-SCHOUW.

### Christenen „in de verstrooiing”.

In „Op den „Uitkijk” spreekt prof. v. Veldhuizen over den tekst, die onder ons meestal geciteerd wordt in de vertaling: „Onze wandel is in de hemelen” (Filipp. 3:20). De hoogleraar zegt er dit van:

Latere onderzoekingen hebben uitmaakt, dat er in die tekst nog meer heerlijkheid zit, dan men gedacht heeft. Het woord, door „wandel” weergegeven, is het Griekse politauma, wat blijkt te betekenissen de staatsvorm van een kolonie of nederzetting van burgers uit hun vaderland in den vreemde. Die kolonie in het verre land wilde ook daar leven, alsof ze thuis was. Daarom was hun wetgeving in den vreemde een getrouwe weergave van die in hun vaderland. Hun recht als burgers, hun heele leven als godaanig, was de kopie van het vaderland. Daar alleen is men thuis. Het vaderland van Paulus en niet van hem alleen, is de hemel, waar de Vader is. En hier op aarde leeft men naar zijn maatstaf.

In zulke opmerkingen blijft de hoogleraar het eens te zijn met prof. Landeboom te Kampen, die reeds voor vele jaren in dezen zin vertaalde.

Ook het volgende vraagt de aandacht:

Merkwaardig is, dat Paulus de een maal zich een geeseling laat welgevallen, een andermaal niet. Wat is de reden van die verschillende handelwijze? Het is geen willekeur, doch heilig beginsel. Als de Joodsche overheid hem wil geeselen, 39 slagen, dan aanvaardt hij dit als Joodsch burger, 2 Kor. 11:24. Maar indien een Romeinsch magistraat het wil doen, dan moet hij daartegen zich verzetten als Romeinsch burger, want de Romeinsche wet bedreigt zulk een handelwijze met de zwaarste straffen.

Om te onthouden. Sommigen zeggen, dat een geeselaar, als hij maar met behoud van christelijke terminologie geeselt, toch den broederlijken zin bewaart; doch dat de man, die met sterk gebaar de geeseling afwijst en op zijn stuk staat, wat betreft den wil tot geestelijke heilzaamheid b.v., den gemeenschapszin verloochent. Maar Paulus liet zich ook niet altijd geeselen. Het was de vraag voor hem, of wie geeselde autoriteit had, en of er tenminste zoo iets als stijl in zat. Me dunkt, dat hier voor de polemiek nog wel een beetje te leeren valt. En als het niet om eigen persoon, doch om de gemeenschap gaat, staat de zaak nog weer anders.

### Friedrich Nietzsche en het bewaren der zwakken (het medelijden).

Dr. A. G. Wolf schrijft in „Op den Utkijk” over Nietzsche en het Christendom. Ook over Nietzsche's theorie van het „medelijden” handelt de schrijver:

Als Nietzsche zegt, dat men het medelijden moet afschaffen of hever, dat men het bewijzen moet in den vorm van een te gronde laten gaan van de zwakken — dan dringt de vraag zich op: hoe stelt Nietzsche dit te gronde laten gaan van de zwakken zich voor?

Zal men ziekelijke menschen aan de hulp van een medicus onttrekken? Zal men ze voedsel onthouden?

Maar — zoo merkt Dr. Rittermeyer terecht op — dan had men misschien juist eenige van die zelfzame exemplaren, waarop Nietzsche prijs stelde, op deze wijze moeten vernietigen. Dan had men den grooten wijsgeer Kant, die in zijn jeugd een door en door ziekelijk jongetje was, op deze manier moeten ombrengen. Dan had men waarschijnlijk den door Nietzsche geachten Goethe moeten ombrengen, omdat hij in zijn jonge jaren zware crises van zijn

gezondheid heeft doorgemaakt. Maar in ieder geval had men dan Nietzsche zelf moeten ombrengen, die voor zijn 30ste jaar onmiskenbaar de trekken van een kranken geest vertoonde.

Even later zegt de Wolf:

En hoe staat het met die andere gedachte, dat medelijde de groote multiplicator, de vermenigvuldiger van het lijden is? Lijden — medelijde — tweemaal lijden?

Hierop antwoordt hij o.m.:

Denk eens een oogenblik uit de wereld weg dat medelijde, dat door christelijke geesten aan den dag werd gelegd, William Booth, Mathilde Wrede, Elizabeth Freytag, en de aarde zou veranderen in een lazaret waaruit de kreten van wanhoop en vertwijfeling opstegen.

Met veel meer recht dan Nietzsche het medelijde de groote multiplicator van het lijden noemt, zou ik hem kunnen noemen de groote decimator, de verkleiner van het lijden. Het echte medelijde verkort de straallengte van het lijden en maakt, dat men zijn kruis dragen kan.

Tenslotte nog een opmerking over de waardschatting van het leven:

Maar uit deze critiek, die Nietzsche oefent op het christelijk medelijde, staat eindelijk nog de grootste aanklacht op dien hij tegen het christendom richt, n.l. deze, dat het de vrije, krachtige ontplooiing van het leven in den weg staat. Dat is de diepste grond van zijn hart: het christendom is levensknottend, levensverzwakkend, levensvernederend.

Hierop antwoordt de Wolf, dat men het christendom niet moet afmeten naar de manier, waarop het door de menschen toegepast wordt, maar naar zijn eigen bedoeling. „Niet het leven, maar de leer belijst”, zegt de Wolf. En:

Had Nietzsche zich door den Bijbel laten voorlichten en dien ernstig ingedacht, dan zou hij tot een heel ander inzicht zijn gekomen. Want dan zou hij onmiddellijk bemerkt hebben, dat het begrip „het leven”, nog veel meer dan in zijn eigen leer, de doorlopende inslag van den Bijbel is. Er is geen boek, dat zoo van het leven zingt als juist de Heilige Schrift. „Ik ben gekomen, opdat zij het leven hebben”, „Ik leef en gij zult leven”. En dit leven wordt geteekend in woorden en beelden, die Nietzsches hart eigenlijk moesten stelen: „wassen, toenemen, kracht betoonen. De geweldenaars nemen het Koninkrijk met geweld”.

De oplossing van het vraagstuk is, zegt de Wolf, dat Nietzsche het leven losmaken wil van het gebod, en dat het christendom het leven onderwerpt aan de wet van God. „Daarom staat hier leven tegenover leven”, zoo merkt hij op.

### Reorganisatie-gedreun.

Met een bode om een dubbel corrigendum kan men tegenwoordig niet meer volstaan. Het is mogelijk, in dit toch zoo rijk gezegend land publiek zooveel onmogelijke dingen op elkaar te stapelen, dat een poging, om het aantal corrigenda met even zooveel bode om „correctie te verzegelen”, niet anders dan in een weemoedig „achchch” zich oplossen kan. Wat zal men zeggen van het reorganisatie-rumour, dat weer onlangs uit de Herv. kringen doordrong tot onze ooren via de pers?

We knippen uit het verslag van „De Rotterdammer” enkele zinsneden. Dr. Kromsigt beweerde o.m.:

Het woord „Kerk” komt voor als algemeene Kerk of als plaatselijke gemeente in het N. T. De independenten wilden alleen in den laatsten zin en maakten zoo de Kerk tot een bloot-menschelijke vereniging in plaats van een instelling Gods, een groote dwaling, deels door de „Geref. Kerken” overgenomen, waardoor alles op losse schroeven wordt gezet en het beginsel der scheuring geïntroduceerd.

Een bloot menschelijke vereniging.

Maar er is nog meer. Ook de evolutie moet er bij te pas komen; want dr. Kromsigt gaat verder:

Wie het genadeverbond in ongelooft loslaat, laat de continuïteit der Kerk los, gaat een nieuwe kerk stichten, maakt haar zoo tot een vereniging, d.w.z. een instelling van menschen, die door hun vrijen wil, hun „accordeo” tot stand komt. Maar daarmee is ook de afscheiding als repelerende breuk, d.w.z. de revolutie op kerkelijk gebied in plaats van de reformatie geïntroduceerd.

Dit deden in de 16e eeuw de Wederloopers (die 't verbond loslieten en daarom ook den kinderloop, prijsgeven, een „Doopsgezinde sociëit”, d.w.z. veroot. stichtten), en in de 17e eeuw de Independenten, die in oppositie tegen de staatskerk hun vrije-kerk-begrip ontwikkelden, dat door Dr. Kuyper van hen is overgenomen.

Hij heeft dit toen verbonden, (als gevolg van zijn verwerping van art. 36) met zijn leer van de „pluriformiteit of veelvormigheid der Kerk”, voortvloeiend uit zijn wijsgeerige, op dit punt evolutionistische beschouwing. Deze door en door onschijnlijke en ongereformeerde leer dient slechts om de scheuring der Kerk goed te praten en een theoretischen grondslag te geven. Zóó wordt de breuk der Kerk niet met verontmoediging beweend, maar hoe langer hoe erger gemaakt.

Wij hebben dus tegenover dezen weg der revolutie van 't Neo- (of eigenl. Pseudo) Calvinisme te stellen den weg der reformatie naar Schrift en Belijdenis, naar de aloude beproefde beginselen der reformatoren.

Een Roomsche redeneert precies zooals hier in de eerste regelen gedaan wordt. En wat die evolutie betreft, en dat genadeverbond, men moest daar maar eens meer over schrijven.

Vervolgens was ds. Dijkstra van Amsterdam zoo goedgunstig, de Geref. kerken bij de secten in te deelen. En:

De beschuldiging van de mannen van '34 en '86

en „andere secten”, dat „wij” maar praten en niets doen, ontkent Spr. ten stelligste. In de Herv. Gemeenten is nog veel tucht. Gode zij dank. Allereerst de tucht van het Woord. Spr. wil met nadruk zeggen, dat hij nog nooit in al den tijd van zijn ambtsbediening is verhinderd geworden om Gereformeerd te zijn en te leven.

Inderdaad, als men het kerkelijk leven uitzondert, maar „gereformeerd leven” kan dat buiten de kerk omgaan?

Ook had spr. nog een vraag:

Hebben de Gereformeerden, die alles vrij knus hebben opgericht, nog wel de schreeuw in de ziel dat het ook bij hen de verwachte zaligheid nog niet is en voelen zij, dat ook zij wel degelijk belang hebben bij den toestand in de oude Kerk?

Vrij knus. Inderdaad. Schorsing, gevangenis, dragonnades, boete, afzetting. Vrij knus.

Nadat voorts nog de Chr. pers was genoemd een middel tot vergiftiging van ons volk, en dr. Kuyper genoemd was de grootste volksverleider die er ooit geweest was, is, na eenige discussie, de vergadering met dankzegging gesloten.

En tevoren had een inleider kans gezien, uit het zeer actieve verhaal van Christus' d a d e l i j k e gehoorzaamheid, betoond in de tempelreiniging, een quietistische toepassing te halen.

Bismarck vond: Holland anektiert sich selbst.

En vele reorganiseerende redenaars geven de apologie van de Gereformeerde Kerken.

K. S.

## BOEKBESPREKING.

„Van 't Heeren Ordinantien”, door Dr. W. Geesink. Vierde deel. Tweede overvanderde druk.

Kampen — J. H. Kok.

Met dit deel is het vermaarde werk van prof. Geesink compleet.

Een kort woord volsta om op dit schitterend uitgegeven boek nogmaals de aandacht te vestigen.

Dit laatste deel bevat de uitlegging van de tweede helft der Tien Geboden.

Ook brengt het als verrassing — want in den eersten druk kwamen ze niet voor — nauwkeurig bewerkte registers, waardoor het naslaan ongemeen vergemakkelijkt wordt.

Niet hoog genoeg kan dit werk van den geleerden en levensfiguurigen auteur geprezen.

En daarom: niet druk genoeg kan het gekocht.

Ieder, die bewijst Calvinist wenscht te zijn, moet het een eere achten het te bezitten.

Het zal naast de beste werken van Kuyper na eenigen tijd worden geraadpleegd.

Het stemt ons tot blijdschap, dat de schrijver deze tweede uitgave nog heeft mogen beleven.

„De Voorzienigheid Gods”, door Dr. K. Dijk. Amsterdam — N.V. De Standaard.

Dit werk heeft veel met dat van prof. Geesink gemeen.

Beide zijn uit Heraut-artikelen ontstaan.

Beide zijn populair wetenschappelijk.

Maar hier openbaart zich tevens eenig verschil.

Als het op den populaireren schrijfschrift aankomt, wint Dr. Dijk het nog.

Maar uit wetenschappelijk oogpunt staat het meesterwerk van prof. Geesink veel hooger.

Niet gaarne zouden wij hiervan noch den een noch den ander een verwijt maken.

Trouwens, prof. Geesink schrijft zóó, dat de eenvoudige hem begrijpen kan. Alleen zal deze wat langzamer moeten lezen.

En Dr. Dijk heeft ongetwijfeld studie van zijn onderwerp gemaakt. Daarom bevelen wij zijn boek harte-lijk aan.

Men moet het in Dr. Dijk bewonderen, dat hij bij zijn drukken gemeentelijken arbeid, bij het bestag, dat allerlei organisaties op zijn tijd leggen, nog gelegenheid kan vinden om een onderwerp als dit te bewerken.

Bovendien heeft hij in „Om 't eeuwige Welbehagen” zelf bekend, dat hij niet bepaald nieuws gaf.

Deswege zou alle aanmerking misplaatst zijn.

Dit neemt niet weg, dat wij het op zichzelf jammer vinden, dat hij niet meer eigen werk leverde.

In dit opzicht staat zijn laatste boek bij het vorige nog ten achter.

Voor het thetisch gedeelte doet hij hoofdzakelijk grepen uit Kuyper, Bavinck, Geesink en vormt daaruit zoo goed en kwaad als dit gaat, één geheel.

Ook het historisch gedeelte (is volgens een eenvoudig recept klaargemaakt en hij staat vaak kritiekloos tegenover de niet altijd betrouwbare bronnen, waaruit hij put.

Zoo draagt zijn werk het karakter van compilatie. Anderzijds valt het zeer te waardeeren, dat de gedachten van onze groote theologen door hem onder het volk worden gebracht.

Slechts leide dit ons volk er niet toe te meenen, dat de denkbeelden van Kuyper, Bavinck e.a. hier volledig zijn weergegeven, zoodat men nu hun werken zelf wel kan missen.

Dat bedoelt ook Dr. Dijk niet.

Mits men hem in deze goed verstaat, zal ook dit zijn boek een bouwend effect hebben.

Naar zulke lektuur worde veel gegrepen.

„Jozua”, door Dr. C. J. Goslinga.

Kampen — J. H. Kok.

Alweer een deel uit de bekende serie „Korte Verklaring der Heilige Schrift”.

Het doet ons genoegen, dat thans weer een historisch boek uit het Oude Testament vertaald en verklaard werd.

Daarvan schonk de „Korte Verklaring” ons tot heden nog weinig.

Dr. Goslinga beschaamt hier de verwachting, welke zijn proefschrift opwekte niet.